

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Історичний факультет

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра історії стародавнього світу та середніх віків

(повна назва кафедри)

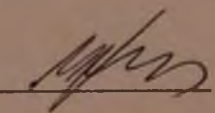
Дипломна робота

бакалавра

(освітній ступінь)

на тему: «Беда Вельмишановний як засновник англійського
середньовічного історіописання»
«Bede the Venerable as a founder of English Medieval History»

Виконала: студентка денної форми навчання
напряму підготовки 6.020302 Історія
Бєбешко Євгенія Володимирівна

Керівник к.і.н., доц. Немченко І. В.

Рецензент д.і.н., проф. Дьомін О. Б.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ 10 від 15 травня 2017 р.

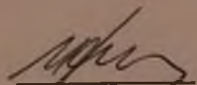
Захищено на засіданні ЕК № 2

протокол № 30 від 20.06.2017 р.

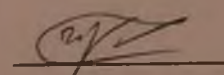
Оцінка Відмінно / A / 93
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

(підпис)

Немченко І.В.
(прізвище, ініціали)

(підпис)

Гребцова І. С.
(прізвище, ініціали)

ч/к 429 747

Одеса – 2017

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Історіографія та джерельна база дослідження.....	8
Розділ 2. Життя та творчість Беди Вельмишановного.....	16
Розділ 3. Історичні твори Беди та його репрезентація історії.....	33
Висновки.....	52
Список джерел та літератури.....	54

ВСТУП

Беда Вельмишановний бенедектинський монах, історик, ритор та богослов англосаксонського періоду англійської історії. Він займав центральне місце у європейській інтелектуальній культурі того часу і до сьогоднішніх днів лишається ключовою фігурою в історії Британії. Довгий час велика частина письмової спадщини Беди залишалася маловідомою серед широкої аудиторії. Майже усі знання про нього часто зводяться до його «Церковної історії народу англів». Однак досягнення Беди простягаються далеко за межі цієї історичної праці. Він є найбільш плідним автором ранньосередньовічної Англії, письменником, який створив праці в усіх основних літературних жанрах свого часу. Ім'я Беди було добре відомо не тільки на Британських островах, але і на європейському континенті.

Актуальність теми. Беда Вельмишановний (672 - 735 рр.) це визначний енциклопедист, інтелектуал та вчений англосаксонської доби. Він є важливою постаттю у історії Британії. Адже Беда зіграв особливу роль у становленні та розвитку історіописання у середньовічній Британії, та поза її межами. Його авторитет визнавали багато відомих діячів як при житті Беди так і у наші дні. Тому така непересічна особистість потребує більшого вивчення.

Метою роботи є дослідження Беди Вельмишановного як історика середньовічної Англії.

Наукове завдання роботи

- розглянути життєвий шлях Беди Вельмишановного;
- з'ясувати особливості його творчості і охарактеризувати основні праці;
- встановлення поглядів Беди на сутність історії та цілі історіописання;

- аналіз особливостей репрезентації минулого в історичних творах англосаксонського діяча.

Об'єкт дослідження – історіописання доби раннього середньовіччя.

Предмет дослідження – творча діяльність Беди Вельмишановного.

Методи дослідження. Для опрацювання теми було використано метод аналізу та синтезу, біографічний та історичний методи.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють час життя Беди Вельмишановного і співвідносяться з періодом другої половини VII - першої третини VIII в., який отримав у історіографії назву «століття Беди».

Територіальні межі – Нортумбрія, тобто Північ Англії, де пройшло життя Беди Вельмишановного. Втім вплив його творів виходив далеко за вказані межі.

Джерельна база

Головними джерелами для дослідження даної теми є праці Беди Вельмишановного. У них ми можемо прослідити погляди на різноманітні теми, які цікавили вченого. Серед головних можна виділити історичні твори – «Церковну історію народу англів» та «Історія абатів монастиря Вірмут-Ярроу», науково-природничі «Про природу речей» та «Про відлік часу», агіографічні твори «Житіє святого Фелікса» і «Житіє святого Кутберта». Його твори є важливим і чи не єдиним історичним джерелом про події ранньосередньовічного минулого Британії. Також на їх базі можна прослідити історію інтелектуальної культури англосаксів.

«Церковна історія народу англів» [3] - ґрунтовна праця Беди, за яку його іменували «батьком англійської історії». У ній він прослідкував історію становлення християнської церкви на британських островах, що було його головним завданням.

Для того, щоб дізнатися про життя Беди, можна спиратися на два основні джерела, перше з яких – написаний ним самим останній розділ «Церковної історії народів англів», де він зазначив головні віхи свого життя та надав повний список своїх праць. Але джерело не містить достатньо даних для відтворення повної біографії Беди. Другим джерелом є лист його учня Кутберта до Кутвіна з приводу смерті Беди, написаний у 735 році. З нього ми можемо дізнатися про останні два місяці життя англосаксонського монаха. Кутвін описує Беду не просто як рядового монаха та наставника, а додає розповіді відтінок, який притаманний опису святого.

У «Історії абатів» [4] Беда знайомить нас з п'ятьма настоятелями свого рідного монастиря Вірмут-Ярроу. Ця праця Беди Вельмишановного є яскравим прикладом «місцевої історії».

Трактат «Про природу речей» [1] написаний у 702 р. знайомить нас з природничо-космологічними поглядами Беди на будову світу.

Історіографічна база

Про Беду Вельмишановного написано чимало наукових робіт у англомовній історіографії. Спадщина Беди приваблювала увагу представників різних дисциплін – істориків, філологів, богословів та філософів. Проте наукові, зокрема, історичні здобутки Беди продовжують цікавити дослідників і у наш час.

До XIX ст. проводилися дослідження Беди як теолога, а пізніше почалося вивчення його історичних праць.

Серед фундаментальних робіт, що дають цілісний образ Беди, варто вказати класичну працю П.Х. Блейр «Світ Беди» [24]. У роботі надана обширна інформація про його діяльність та час у якому жив Беда Вельмишановний.

У вітчизняній історіографії твори Беди протягом довгого часу не були предметом спеціального дослідження, хоча окремі сюжети ранньої історії Британії вивчалися детально. Переважний інтерес істориків до соціально-економічної та суспільно-політичної проблематики багато в чому визначав вибір конкретних тем з цього періоду британської історії.

Серед сучасної російської історіографії, яка представлена менше, ніж англомова, варто виділити працю «Новое солнце на Западе» [10] (2008) В.В. Зверєвої. У цій книзі робиться спроба розглянути на основі його творів систему культурних уявлень Беди про християнську віру, світотворення, історію та про місце і призначення людини.

Важливе місце у досліді Беди Вельмишановного займає книга М.Р. Ненарокової «Вельмишановний Беда: ритор, агиограф, проповідник» [13] (2003). Вона присвячена різним напрямкам творчості Беди. У книзі розглянуто діяльність англосаксонського монаха з точки зору його агіографічних та риторичних робіт, що менш вивчено. Творчість Беди розглядається як синтез культурних традицій, що були присутні в Англії у VII - VIII ст.

На превеликий жаль, в українській історіографії відсутні праці, присвячені Беді Вельмишановному, тому основний розвиток досліджень, на які ми маємо спиратись, проходив за межами України.

Структура запропонованого дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури.

Перший розділ містить характеристику основних джерел та історіографії, яка використовувалась при написання даної роботи. У цьому розділі розглянуто ступінь вивченості даної теми, класифіковано історіографічну літературу та зроблено аналіз джерельної бази.

Другий розділ присвячений висвітленню життєвого та творчого шляху Беди. Розглянуто біографію англосаксонського монаха та проаналізована його творча спадщина.

Третій розділ має на меті розкрити репрезентацію історії Беди через його основні історичні твори. Розділ присвячений розгляду історичних праць Беди Вельмишановного «Церковна історія народу англів» та «Історія абатів монастиря Вірмут-Ярроу», у контексті ранньосередньовічного історіописання. Зображено представлення Беди про історію, його концепцію історії та методи. Розглянуто, які джерела використовував монах для створення фундаментальної праці з історії Британії.

У Висновках підведено підсумки роботи.

ВИСНОВОК

У дипломній роботі було проаналізовано життя та діяльність Беди Вельмишановного, перш за все, як історіографа доби раннього середньовіччя.

Було розглянуто джерельну та історіографічну базу нашого дослідження. Дослідження «Беди-історика» почалося з ХІХ ст. Західній Європі, і з того часу і по сьогоднішній день було написано багато робіт, які так чи інакше зачіпали англосаксонського монаха. Джерельна база складається з творів Беди, зокрема «Церковної історії народу англів», «Про природу речей» та «Історії аббатів монастиря Вірмут-Ярроу». Більшість фундаментальних та класичних робіт було представлено англomовною історіографією. Нажаль, українських праць з вивчення Беди Вельмишановного не має.

Інформації для детальної реконструкції життя Беди не багато і ці свідчення ми можемо брати з його праць та листів. Творчість Беди Вельмишановного осягає різні напрямки, хоча власне він вважав себе перш за все церковним діячем. Він прославився своїми працями з теології, риторики та природничих наук. Беда володів поглибленими науковими знаннями. Його видатним досягненням було дослідження проблемам календарного рахунку, а особливо обчислення дати Великодня. Беда також вивчав проблеми часу, вимірювання, арифметичного обчислення, а також деякі астрономічні явища. Його цікавили різноманітні процеси природи, які були описані у творах інших християнських авторів, але не були пояснені, тому він спирався на твори античних авторів. Після смерті Беда і надалі надихав та впливав на видатних особистостей Середньовіччя, такі як Фома Аквінський, Бонавентур та Данте Аліг'єрі.

Найголовнішим твором Беди є «Церковна історія народу англів» яка вважається одним із найбільш значних оригінальних джерел з англосаксонської історії. У ній описується головним чинном розвиток християнської церкви на території Британських островів та приділяється

чималий зміст конфлікт католицької та ірландської церкви. Ця праця стала важливим фактором у розвитку всієї західноєвропейської середньовічної історіографії й культури, адже у силу своєї популярності, вона багаторазово переписувалася і таким чином швидко розповсюджувалася.

Концепція історії Беди Вельмишановного полягала у християнському уявленні про історію. Він спробував накласти християнське тлумачення на репрезентацію подій історії другої половини I – початку VIII ст. Його акцент стояв на зображенні історії організації та розвитку християнської церкви у Англії, і майже виключалась світська історія, крім випадків коли історіями про королів можна надати повчальний урок читачам.

Беда досить послідовно застосував ідеї християнства для «єднання» народу Англії, розуміючи церковне, а не політичне об'єднання.

Беда Вельмишановний був першим істориком в англосаксонській історіографії, який проводив відбір відомостей, гідних запису, уперше здійснював упорядкування подій, вибудовування розрізнених дат, фактів, документальних свідчень в пов'язану послідовність, історичний наратив. У своїх працях він намагався завжди обґрунтувати і довести свої слова та твердження. У «Церковній історії народу англів» наводилися точні цитати з посиланням на джерело (риси, властива всім роботам Беди), судження підкріплювалися свідченням «праведних людей» та авторитетом «давніх» християнських письменників. Отже, його беззаперечно можна вважати «батьком англійської історії» та засновником англійського середньовічного історіописання.

Отже, не дивлячись на те, що сам Беда вважав свої історичні праці другорядними, а на перше місце ставив свої теологічні праці, він став одним з найавторитетніших істориків свого часу та засновником англійського середньовічного історіописання.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

1. Достопочтенный Беда. О природе вещей [Электронный ресурс] // Вопросы истории естествознания и техники / Беда Достопочтенный ; [Пер. с латыни, коммент. Т.Ю. Бородай]. — М., 1988. — Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/rus5/Beda/de_natura_rezum.phtml?id=4709 (дата обращения 22.04.17).
2. Достопочтенный Беда. Житие блаженного Феликса [Электронный ресурс] // История через личность: Историческая биография сегодня ; [Пер. с лат. М. Р. Ненароковой]. — М.: Кругъ. — 2005. — Режим доступа: https://azbyka.ru/otechnik/Beda_Dostopochtennyj/zhitie-blazhennogo-feliksa/ (дата обращения: 19.03.17).
3. Достопочтенный Беда. Церковная история народа англов [Электронный ресурс] / Пер.: В. В. Эрлихман. — СПб.: Алетейя, 2001. — Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/rus5/Beda/framevved.htm> (дата обращения: 07.05.17).
4. История аббатов монастыря Уирмут-Ярроу / пер. Зверевой В.В. / Христианизация Британии в сочинениях Беда Достопочтенного // Средние века. 2002. Вып. 63. — С. 239-241.
5. Предсмертная песнь Беда / пер. с англ. В. Г. Тихомиров / Древнеанглийская поэзия. — М., 1982. — 330 с.

ЛІТЕРАТУРА

6. Гвоздецкая Н. Ю. Женщины в «Церковной истории народа англов» Беда Достопочтенного / Н. Ю. Гвоздецкая // Cursor Mundi. Человек Античности, Средневековья и Возрождения: научный альманах, посвященный проблемам исторической антропологии, вып. 1 / Иваново: Ивановский университет, 2008. — С. 24-44.

7. Гене Б. История и историческая культура средневекового Запада / Б. Гене / Пер. с фр. Е. В. Баевской, Э. М. Береговской; Отв. ред. И. И. Соколова. — М. : Языки славянской культуры, 2002. — 496 с.
8. Гимон Т. В. Историописание раннесредневековой Англии и Древней Руси: Сравнительное исследование / Т. В. Гимон. — М., 2012. — 696 с.
9. Добиаш-Рождественская О. А. Культура западноевропейского средневековья / О.А. Добиаш-Рождественская. — М. : Наука, 1987. — 345 с.
10. Зверева В. В. Новое солнце на Западе»: Беда Достопочтенный и его время / В. В. Зверева. — СПб. : Алетейя, 2008. — 248 с.
11. Зверева В.В. Христианизация Британии в сочинениях Беда Достопочтенного / В. В. Зверева // Средние века. 2002. Вып. 63. — С. 218-240.
12. Люблинская А.Д. Источниковедение истории средних веков / А.Д. Люблинская. — Л. : Издательство Ленинградского университета, 1955. — 374 с.
13. Ненарокова М. Р. Досточтимый Беда - ритор, агиограф, проповедник / М. Р. Ненарокова. — М. : ИМЛИ РАН, 2003. — 272 с.
14. Ненарокова М. Р. Смиренный монах и учитель // АиО. 1998. № 4 (18). — С. 238-246.
15. Петров В. В. Эсхатология Беда Досточтимого и естественная философия его времени / В. В. Петров // Интеллектуальные традиции в прошлом и настоящем. Вып. 1 / Отв. Ред.. М. С. Петрова — М.: Аквилон, 2014. — С. 102-114.
16. Пиков Г. Г. Из истории европейской культуры: Учебное пособие / Новосибирский гоосударственный университет. Новосибирск, 2002. — 255 с.
17. Послушник и школяр, наставник и магистр. Средневековая педагогика в лицах и текстах: Учебное пособие / Сост. и отв. ред. В.Г. Безрогое; Под общ. ред. Т.Н. Мату лис. — М.: Изд-во РОУ, 1996. — 416 с.

18. Прогунова Ю. М. Христианская и языческая традиция в «Церковной истории народа англов» Беды Досопочтенного (на примере «женской темы») / Ю. М. Прогунова // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского, 2015, № 3. — С. 90 - 96.
19. Савело К. Ф. Раннефеодальная Англия / К. Ф. Савело. — Л., 1977. — 144 с.
20. Словарь средневековой культуры / Под. ред. Гуревича А.Я / А. Я. Гуревич. — М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2003. — 632 с.
21. Сырокваш П.Л. Культ святых англосаксонской Англии до нормандского завоевания [Электронный ресурс] / П.Л. Сырокваш // Лістападаўскія сустрэчы-10, зб. арт. па матэрыялах Міжнар. навук. канф. у гонар акадэмікаў М. М. Нікольскага і У. М. Перцава / навук. рэд. В. А. Фядосік, І. А. Еўтухоў. Мінск: — БДУ, 2013. — С.4553. Режим доступа: www.hist.bsu.by/images/stories/files/nauka/konf/L-2013/Syrokvash.pdf. (дата обращения: 23.04.17).
22. Яценко М.В. Поэтическое осмысление народа в англосаксонской библейской парафразе «Исход» (на материале анализа отрывка — Главы II–IV поэмы «Исход») / М.В. Яценко // Средние века. 2014. Вып. 75(1-2). — С. 236-254.
23. Benison L. Early medieval science: the evidence of Bede / L. Benison // Endeavour, Vol. 24:3. — 2000. — P. 111 - 116.
24. Blair Peter H. The World of Bede / Peter Hunter Blair. — L., Cambridge University Press, 1990. — 342 p.
25. Bradley S.A.J. Grundtvig, Bede and the testimony of antiquity [Electronic resourc] / S.A.J. Bradley. — Access mode: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/grs/article/viewFile/16495/14288> (last access: 17.04.17).
26. Brown J. H. A Companion to Bede. (Anglo-Saxon Studies 12.). — Woodbridge, Suffolk, UK, and Rochester, NY: Boydell Press, 2009. — 167 p.

27. Campbell J. *Essays in Anglo-Saxon History* / James Campbell. — The Hambledon Press, 1986. — 240 p.
28. Hare K. G. *Oswald, King and Saint: His Britain and Beyond* [Electronic resourc] / K. G. Hare // *A Journal of Early Medieval Northwestern Europe*, № 9. — Northwestern State University of Louisiana, 2006. — Access mode: <http://www.heroicage.org/issues/9/hare.html> (last access: 23.04.17).
29. Higham N. J. *An English Empire: Bede and the Early Anglo-Saxon Kings* [Electronic resourc] / N. J. Higham. — Manchester University Press, 1995 — 269 p. — Access mode: https://books.google.com.ua/books?id=jv68AAA-AAJ&printsec=frontcover&dq=Higham+N.+J.+An+English+Empire:&hl=uk&sa=X&ved=0ahUKEwjyqs_W3ITUAhULuhoKHYVoAGQQ6AEIJTAA#v=onepage&q=Higham%20N.%20J.%20An%20English%20Empire%3A&f=false (last access: 13.04.17).
30. Higham N. J. (Re-) *Reading Bede: The Ecclesiastical History in Context* [Electronic resourc] / N. J. Higham. — Routledge: London & New York. — 2006. — 279 p. — Access mode: https://books.google.com.ua/books?id=oMJ_AgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=uk#v=onepage&q&f=false (last access: 10.05.17).
31. Stenton F.M. *Anglo-Saxon England* [Electronic resourc] / F. M. Stenton / 3rd edn. Oxf., 1971. — Access mode: <https://books.google.com.ua/books?id=doLjb6QJapcC&printsec=frontcover&hl=uk#v=onepage&q&f=false> (last access: 08.05.17).
32. *The Cambridge companion to Bede* / Ed. by DeGregorio S. // Scott DeGregorio. — C., Cambridge University Press, 2010. — 304 p.
33. Westgard J. A. *Dissemination and Reception of Bede's Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum in Germany, ca. 731-1500: The Manuscript Evidence* / J. A. Westgard. — Chapel Hill, 2005. — 162 p.
34. *Women in Medieval Western European Culture* [Electronic resourc] / Ed. By Mitchell L. / L. Mitchell. — New York: Garland, 1999. — 422 p. — Access

mode: https://abortivewoman11scn.files.wordpress.com/2017/05/women-in-medieval-western-european-culture_riajsga.pdf (last access: 11.05.17).